

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію Білої Оксани Миколаївни
«Історико-краєзнавчі публікації на сторінках
волинської періодики XIX – поч. XX ст.»,
подану на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук
за спеціальністю 07.00.06 – історіографія, джерелознавство та
спеціальні історичні дисципліни

Останнім часом спостерігаємо відчутне зростання інтересу українців до своєї історії. Значною мірою цьому сприяє відродження їхньої національної свідомості, бажання розібратися в проблемах сьогодення. Поміж іншим цікавить їх і її локальна складова – історія окремих регіонів, міст, сіл. Та об'єктивному вивченню місцевої історії України перешкоджає ряд чинників. Одним із них є низький рівень розробленості її джерельної бази. Саме тому на часі історіографічні та джерелознавчі дослідження, присвячені джерелам вивчення місцевої української історії.

Одним із таких є дисертаційна робота Білої О. М. Справедливо наголошуючи важливе значення для вивчення історії Волинського краю історико-краєзнавчих публікацій, вміщених на сторінках періодичної преси Волинської губернії XIX – поч. XX ст., а також відсутність присвяченого їм спеціального історіографічного дослідження, дисертантка вдається до їхнього комплексного вивчення.

Як результат, нею вперше виділено та охарактеризовано етапи розвитку історико-краєзнавчих публікацій на шпальтах волинської періодики XIX – поч. XX ст.; з'ясовано чинники, які впливали на кількість та якість, тематику і зміст публікацій; розроблено схему класифікації публікацій за тематикою; дано оцінку публікаціям кожної з виокремлених груп; розкрито їхній джерельний потенціал для вивчення історії Волині.

Дисертаційне дослідження Білої О. М. виконане у межах комплексної науково-дослідної теми кафедри історії України Житомирського державного університету імені Івана Франка «Правобережна Україна, Волинь Житомирщина в кінці XVIII – на початку XXI ст.: соціально-економічні, культурно-освітні, націо- і державотворчі процеси» (державний реєстраційний номер О111U008523).

Структура роботи є продуманою, логічною, цілком відповідає поставленим завданням. Дисертація складається зі вступу, чотирьох розділів (одинадцятьох підрозділів), висновків, списку використаних джерел та літератури, додатку.

У вступі обґрунтовано актуальність обраної теми, визначено мету та завдання, об'єкт і предмет дослідження, його хронологічні та географічні межі, з'ясовано наукову новизну і практичне значення одержаних результатів.

У першому розділі «Історіографія, джерельна база та теоретико-методологічні засади дослідження» проаналізовано стан наукової розробки теми дисертації, окреслено її джерельну базу, зазначено використані принципи та методи. Здійснений дисертанткою поділ наукових праць за темою дослідження на три групи (студії, об'єктом вивчення яких є преса Російської імперії; праці, які висвітлюють історію розвитку преси України; дослідження, присвячені пресі Волинської губернії) є вмотивованим. Проведений аналіз стану вивчення волинської періодики XIX – поч. XX ст. дав підстави стверджувати, що історико-краєзнавчі публікації, вміщені на її сторінках, ніколи не були об'єктом комплексного історіографічного дослідження.

Джерельна база дослідження видається достатньою для об'єктивного, неупередженого та всебічного висвітлення його теми. Її основа – періодичні видання Волинської губернії 1838–1917 рр. Опрацювання їхнього комплексу дозволило дисертантці виявити та проаналізувати понад 5000 історико-краєзнавчих публікацій. Бібліографічний покажчик останніх видруковано окремою книгою під назвою «Історико-краєзнавчі публікації на сторінках волинської періодики (XIX – поч. XX ст.)» (Житомир, 2017). Крім цього, нею було вивчено ряд архівних документів, що дало змогу реконструювати історію

окремих часописів («Волинских губернских ведомостей», «Волинских епархиальных ведомостей», «Волинского вестника» та ін.), підтвердити існування газета «Lucker Nachrichten» (1915–1916 pp.), відомості про яку раніше були непевними; а також опублікованих документів, що дозволило прослідкувати особливості функціонування періодики Волинської губернії, визначені законодавством Російської імперії.

Покладені в основу роботи методологічні засади історіографічного та пресознавчого досліджень дали можливість всебічно проаналізувати значний масив історико-краєзнавчих публікацій, вміщених у періодиці Волинської губернії.

У другому розділі «Розвиток історико-краєзнавчих публікацій на сторінках волинської періодики (XIX – поч. XX ст.)» охарактеризовано етапи розвитку історико-краєзнавчих публікацій, вміщених у періодичних виданнях Волинської губернії XIX – поч. XX ст. їхні хронологічні межі, а також дана їм оцінка є аргументованими і заперечень не викликають. Особливо хотілося б відмітити той факт, що дисертантка прослідкувала вплив на кількість та якість історико-краєзнавчих публікацій, їхню тематику і зміст ряду чинників, як-от: цензурна політика російської влади, рівень розвитку української історичної думки, особливості функціонування кожного часопису, в якому вони друкувалися.

Третій і четвертин розділи дисертації є основними. В них здійснено комплексний аналіз виділених за тематичною ознакою груп історико-краєзнавчих публікацій, який передбачав встановлення їхньої оригінальності, ідеологічної спрямованості, умов створення та авторства. Зокрема, у третьому розділі розглянуто публікації, які висвітлюють економічне життя і військову історію Волині. Четвертий розділ присвячено аналізу публікацій із питань місцевої освіти, культури та релігійного життя. Зміст зазначених розділів свідчить про обізнаність дисертантки з принципами наукової класифікації, аналізу й синтезу інформації, її вміння застосовувати їх на практиці.

У висновках узагальнено результати дослідження, які виносяться на захист. Вони свідчать про його самостійний і завершений характер.

Основні положення та результати дисертації є обґрунтованими і достовірними, становлять суттєвий внесок у розвиток вітчизняної історіографії, джерело- та пресознавства. Їх апробовано у виступах на міжнародних, всеукраїнських і обласній конференціях, повною мірою викладено в п'ятнадцятих публікаціях, п'ять з яких - у фахових наукових журналах та збірниках. Вони можуть бути використані як база для проведення досліджень з історії Волині, подальшого вивчення волинської періодичної преси, а також при розробці лекційних курсів із історії, історіографії, джерело-, пресо- та краєзнавства, підготовці відповідних підручників і навчальних посібників.

Автореферат дисертації повністю відбиває її структуру, зміст, основні положення і результати. Його оформлення, як власне і самої роботи, здійснено на належному рівні.

Загалом позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження Білої О. М., хотілося б висловити окремі зауваження:

1. У підрозділі 1.1. «Історіографія проблеми» дисертантці слід було обґрунтувати хронологічні межі виділених нею етапів розвитку історіографії.

2. У цьому ж підрозділі, аналізуючи дослідження з історії преси в Україні, більше увагу варто було звернути на праці представників української еміграції, показати основні моменти, які відрізняли їх від студій радянських дослідників.

3. Часом, описуючи ту чи іншу публікацію, дисертантка в одному місці називає її статтею, в іншому – заміткою, далі – знов статтею (с. 103–104). Цього робити не варто, адже стаття, замітка, репортаж, кореспонденція тощо – аж ніяк не синоніми, а різні жанри публіцистики.

4. У тексті роботи зустрічаються окремі граматичні та пунктуаційні помилки, як-от відсутність коми перед дієприслівниковим зворотом «спостерігаючи невтішний стан засвоєння дітьми навчального матеріалу» (с. 145). Іноді дисертантка вживає стилістично невдалі словосполучення: «культурна ситуація» (с. 58), «бойові сутички війни» (с. 128), «поточні події

відзначення релігійних свят та подій» (с. 162); русизми: «в тому числі» (с. 15–17), «при цьому» (с. 23, 28, 45), «по відношенню» (с. 42, 88, 90).

5. Цінність роботи суттєво підвищилася б за умови наявності додатків, у яких було б унаочнено окремі її положення та результати. Наприклад, можна було б підготувати кілька графіків чи діаграм, які показували б динаміку публікації історико-краєзнавчих матеріалів на сторінках преси (стільки-то з'явилося у такому-то році чи десятилітті, стільки-то – у такому-то) або їхнє співвідношення за темами (у стількох-то порушено економічні питання, у стількох-то – освітні й т. ін.).

Висловлені зауваження не впливають на загальний позитивний висновок щодо наукового рівня дисертації, мають характер рекомендацій із подальшої роботи.

Отже, дисертаційне дослідження «Історико-краєзнавчі публікації на сторінках волинської періодики XIX – поч. XX ст.» відповідає вимогам п. 11 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567, а його авторка Біла Оксана Миколаївна заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 07.00.06. – історіографія, джерелознавство та спеціальні історичні дисципліни.

Офіційний опонент
кандидат історичних наук,
провідний науковий співробітник
відділу довідкового апарату документів
Центрального державного архіву-музею
літератури і мистецтва України

3fn

Р. О. Загорулько

Директор *Микола О. В. Кушова*

